

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

Review of the Faculty of Divinity
University of Süleyman Demirel

Hakemli Dergi

KURULUŞUNUN 700. YILINDA
OSMANLI ÖZEL SAYISI

Yıl : 1999

Sayı : 6

İLAHİYAT FAKÜLTESİ MEZUNU ÖĞRETMENLER VE İLAHİYAT FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN DİNLER TARİHİ'NE KARŞI OLAN TUTUMLARI: ISPARTA ÖRNEĞİ

Yrd. Doç. Dr. Nasuh GÜNAY*

Bu çalışma ile Isparta ili merkezinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda görevli Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretmenleri ve İmam Hatip Liseleri Meslek Dersleri öğretmenleri ile Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin Dinler Tarihi'ne olan tutumları tespit edilmeye ve Dinler Tarihi dersinin daha verimli hale getirilmesi konusunda cevap aranmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızda anket metodu tercih edilmekle beraber yer-yer deneklerle yüz yüze yapılan görüşme sonuçları da kullanılmıştır.

Anket çalışması, 1999-2000 Öğretim yılında Isparta şehir merkezinde görev yapan Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretmenleri ve İmam Hatip Lisesi Meslek dersleri öğretmenleri ile Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde Dinler Tarihi dersi gören öğrencilerinden ankete gönüllü olarak katılan denekler üzerinde uygulanmıştır.

Anket çalışması öğretmen ve öğrenci gruplarına bulundukları statü farklılığından dolayı ayrı-ayrı uygulanmış; her iki gruba da farklı sorular sorulmuştur. Bu nedenle çalışmamızda anket neticeleri ayrı-ayrı değerlendirilmiştir.

Anketlerde ilk önce Dinler Tarihi dersine karşı olan ilgi veya ilgisizlik tespit edilmeye çalışılmıştır. Daha sonra derse karşı olumlu tutumların geliştirilmesi ve dersin daha verimli hale getirilmesi için ankete katılanların önerileri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anket neticelerinin değerlendirilmesi ve yorumlanması istatistik metoduyla yapılmıştır. Neticelerin tablo haline getirilmesinde, çalışmanın tablolara boğulmaması için seçici davranılmıştır.

* S:D.Ü.İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

A. Öğretmen Deneklere Uygulanan Anket

a) Öğretmen Deneklerin Nitelikleri

Anketimize muhtelif ilahiyat fakültelerinden mezun elli dört öğretmen katılmıştır. Öğretmen deneklerin dağılımları şu şekildedir:

Tablo 1: Deneklerin Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	N	%
Kadın	4	7.40
Erkek	50	92.59
Toplam	54	100

Tablo 2: Deneklerin Branşlara Göre Dağılımı

Branş	N	%
İ.H.L. Mes.Ders.	12	22.22
D.K.A.B	42	77.77
Toplam	54	100

Ankete katılan İmam Hatip Lisesi Meslek dersleri öğretmeni deneklerin tamamı erkektir. Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretmenlerinden dört denek kadındır ve ankete katılan erkek Din Kültürü Ahlâk Bilgisi Öğretmeni deneklere oranı % 9.52'dir.

Tablo 3: Deneklerin Mezun Oldukları Yüksek Öğretim Kurumlarına Göre Dağılımı

Mezuniyet	N	%
Y.İ.E.	24	43.81
İlahiyat	30	56.19
Toplam	54	100

Anket verilerine göre ankete katılan öğretmenlerden otuzu ilahiyat fakültesi mezunudur. İlahiyat Fakültesi mezunu deneklerden dört tanesi kadındır. Yirmi dört öğretmen Yüksek İslam Enstitüsü mezunudur ve tamamı erkektir.

b) Öğretmen Deneklerin Dinler Tarihi Dersine Karşı Tutumları

Tablo 4: Öğretmen Deneklerin Yüksek Öğretimde Öğrenci İken Dinler Tarihi Dersine Olan Tutumlarının Dağılımı

Tercih	N	%
Zorunlu (İstemeyerek)	5	9.24
İsteyerek	44	81.48
Sonradan Olumlu Tutum Edinen	4	7.40
Fikri Yok	1	1.8
Toplam	54	100

Erkek deneklerin % 90 yüksek öğretim kurumunda dersi isteyerek almıştır. Kadın deneklerin ise % 100'ü dersi isteyerek almıştır.

Meslek hayatlarında Dinler Tarihi dersine giren öğretmen sayısı yirmi birdir. Dinler tarihi dersine giren öğretmenlerin bu derse girmeyenlere oranı %38'dir. İki öğretmen Dinler Tarihi dersine anket uygulandığı anda da girmektedir.

Tablo 5: İ.H.L. Öğrencilerinin Dinler Tarihi Dersine Olan Tutumlarının Dağılımı (Derse Giren Öğretmenlerin Verilerine Göre)

Öğrencilerin Tutumu	N	%
Olumlu	5	23.80
Olumsuz	16	76.19
Toplam	21	100

Yukarıdaki tablodan da anlaşıldığı gibi İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin büyük bir kısmının Dinler Tarihi dersine karşı olumsuz bir tutum içinde oldukları görülmektedir.

Öğrencilerin derse karşı ilgisinin az olmasının nedeni olarak sunulan seçeneklerden “dersin İslam ve milli kültürle alakası yok” seçeneği öğretmenlerin %38.09'u (sekiz öğretmen) tarafından tercih edilmiştir. “Öğrenciler sadece İslam'ın öğretilmesini istiyor” seçeneğini de deneklerin %19.04(dört öğretmen)'ünün işaretlediği seçenektir. Dört öğretmenin tercih ettiği “konuların ağır olması” seçeneği de % 19.04 oranında bir paya sahiptir. Bir öğretmen de “üniversite sınavında Dinler Tarihi dersinden soru çıkmaması”nın öğrencilerin derse karşı olumsuz tutum içerisinde bulunmasına sebep

olduğunu ifade etmiştir. Bu konuda görüş bildirmeyen denek sayısı dördtür.

Tablo 6: İ.H.L ve İlahiyat Fakültelerinde Dersin Devam Edip Etmemesi Konusunda Deneklerin Tercihlerinin Dağılımı

Tercihler	N	%
Devam etmeli	44	81.48
Kaldırılmalı	6	11.11
Fikir Beyan etmeyen	4	7.40
Toplam	54	100

Kadın deneklerin % 100'ü, erkek deneklerin %74.07'si İmam Hatip Liselerinde ve İlahiyat Fakültelerinde dersin devam etmesini savunmaktadır.

Tablo 7: Dersin Kaldırılmasını İsteyen Öğretmen Deneklerin Mezun Oldukları Yüksek Öğretim Kurumlarına Göre Dağılımı

Mezuniyet	N	%
Y.İ.E.	4	66.66
İlahiyat Fak.	2	33.33
Toplam	6	100

Dersin kaldırılmasını isteyen deneklerin tamamı erkektir. Bunlardan %33.33'ü (iki denek) İlahiyat Fakültesi mezunu olup, ankete katılan ilahiyat fakültesi mezunu deneklerin %4.76'sını oluşturmaktadır. Dersin kaldırılmasını isteyen diğer % 66.66 (dört öğretmen)'lik kesim ise Yüksek İslam Enstitüsü mezunudur. Bunlar da anketimize katılan Yüksek İslam Enstitüsü mezunlarının % 12.5'ini teşkil etmektedir.

B. Öğrencilere Uygulanan Anket

a) Öğrenci Deneklerin Nitelikleri

Anketimize Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde 2000-2001 öğretim yılında Dinler Tarihi dersi gören öğrencilerinden iki yüz on sekiz denek katılmıştır. Deneklerin nitelikleri şu şekildedir:

Tablo 8:Deneklerin Mezun Oldukları Orta Öğretim Kurumlarına Göre Dağılımı

Mezuniyet	N	%
İ.H.L.	162	74.31
Lise	50	22.93
Diğer	6	2.75
Toplam	218	100

Tablo 9: Deneklerin Cinsiyetlere Göre Dağılımı

Cinsiyet	N	%
Kız	60	27.52
Erkek	158	72.47
Toplam	218	100

Anketimize katılan öğrencilerin büyük bir kısmını erkek öğrenciler oluşturmaktadır. 158 kişilik bölümü oluşturan erkek öğrencilerin %78.43'ünü (124 denek) İmam Hatip Lisesi mezunları, %17.72'sini (28 denek) lise mezunları, %3.76'sını (6 öğrenci) Meslek Lisesi mezunları oluşturmaktadır.

Tablo 10: Erkek Öğrenci Deneklerin Mezun Oldukları Orta Öğretim Kurumlarına Göre Dağılımı

Mezuniyet	N	%
İ.H.L.	124	78.48
Lise	28	17.72
Diğer	6	3.79
Toplam	158	100

Tablo 11: Kız Deneklerin Mezun Oldukları Orta Öğretim Kurumlarına Göre Dağılımı

Mezuniyet	N	%
İ.H.L.	38	63.33
Lise	22	36.66
Toplam	60	100

Anketimize katılan kız deneklerin %63.33'ünü (38 denek) İ.H.L. mezunu,%36.66'sını (22 öğrenci) Lise mezunudur. Kız denekler içinde meslek lisesi mezunu yoktur.

b) Öğrenci Deneklerin Dinler Tarihi Dersine Karşı Tutumları

Ankette Öğrenci deneklerin şu anda fakültede okutulan Dinler Tarihi dersinin çeşitli yönleriyle ilgili düşünceleri vardır. Anket neticesine göre bunlar tablolar halinde şu şekildedir:

Tablo 12: Öğrencilerin Derse Olan Tutumlarının Dağılımı

Tutumun Türü	N	%
Olumsuz	23	10.55
Olumlu	170	77.9
Sonradan Olumlu	25	11.46
Toplam	218	100

Anketten anlaşıldığına göre öğrenci deneklerin %89.45'i (195 öğrenci) gibi büyük bir kesimi, fakültedeki Dinler Tarihi dersine karşı olumlu bir tutum içindedir.

Tablo 13: Olumsuz Tutum İçindeki Öğrencilerin Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	N	%
Kız	7	30.43
Erkek	16	69.56
Toplam	23	100

Olumsuz tutum içinde olan öğrencilerin ankete katılan diğer öğrencilere oranı %10.55'tir. Yani öğrencilerimizin yaklaşık yüzde on birlik bölümü derse karşı olumsuz tutum içerisindedir.

Tablo 14: Olumsuz Tutum İçinde Olan Öğrencilerin Mezun Oldukları Orta Öğretim Kurumuna Göre Dağılımı

Mezuniyet	N	%
İ.H.L.	16	69.56
Lise	7	30.43
Toplam	23	100

Tablo 15: İ.H.L. Mezunları Deneklerin Derse Karşı Tutumlarının Dağılımı

Tutum Türü	N	%
Olumlu	108	87.09
Olumsuz	16	12.90
Toplam	124	100

İ.H.L.mezunu kız deneklerin %84.21'i, İ.H.L. mezunu erkek deneklerin %91.93'ü olumlu tutum içerisindedir.

Tablo 16: Olumsuz Tutum İçinde Olan İ.H.L. Mezunu Öğrencilerin Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	N	%
Erkek	10	62,5
Kız	6	37,5
Toplam	16	100

Olumsuz tutum içinde olan İ.H.L. mezunu deneklerin, ankete katılan diğer deneklere oranı diğer deneklere oranı % 7.33'tür.

Derse karşı olumsuz tutum içinde olan İ.H.L mezunu deneklerden 10'u erkektir ve olumsuz tutum içindeki öğrenciler arasındaki oranı %43.47'dir.

Olumsuz tutuma sahip İ.H.L.mezunu kız deneklerin sayısı 6'dır. Bu sayının olumsuz tutum sahibi öğrenciler içindeki payı, %26.08'dir.

Tablo 17: Lise Mezunu Deneklerin Derse Karşı Tutumlarının Dağılımı

Tutum çeşidi	N	%
Olumlu	43	86
Olumsuz	7	14
Toplam	50	100

Lise mezunu kız öğrencilerin %68.18'i, erkek öğrencilerin de %75'i derse karşı olumlu tutum içinde olduğunu ifade etmiştir.

Tablo 18: Olumsuz Tutum İçinde Olan Lise Mezunu Öğrencilerin Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	N	%
Erkek	4	57.14
Kız	3	42.86
Toplam	7	100

Derse olumsuz tutum içinde olan Lise mezunu deneklerden dört erkek denegin diğer olumsuz tutum içindeki öğrenciler oranı 17.39'dur. Olumsuz tutum içindeki 3 kız denegin diğer olumsuz tutum içinde olanlara oranı ise %13.04'tür.

Anket neticesine göre İ.H.L.mezunu kız öğrencilerin %15.78'i, İ.H.L. mezunu erkek öğrencilerin %8.06'sı derse karşı olumsuz tutum içerisinde olduğunu ifade etmektedir.

Lise mezunu kız öğrencilerin %18.18'i, Lise mezunu erkek öğrencilerin %10.71'i de derse karşı olumsuz tutum içinde olduğunu belirtmiştir.

Burada deneklerden dört kız öğrencinin verdikleri serbest cevapta “daha önceden olumlu tutum içinde olduğu halde, ikinci dönem ders hocasının değişmesi nedeniyle şu anda olumsuz tutum içerisine girdiğini” ifade etmesi dikkat çekicidir.

Olumsuz tutum içerisinde olmalarının nedeni olarak sunulan seçeneklerden “dersin konusunun oldukça ağır” seçeneğinin tercih oranı %19.04(8 öğrenci)'tür. Bu seçeneği tercih edenlerin ankete katılan öğrenci deneklere oranı ise %3:66'dır.

“Ders hocasının ders anlatım tarzından dolayı olumsuz tutum içerisinde olduğunu” belirten öğrencilerin sayısı on yedidir. Bu seçenek, soruya cevap veren deneklerin %64.28 (27 öğrenci)'i tarafından tercih edilmiştir.

Ders anlatımına olumsuz tutum içinde olan öğrenciler, ankete katılan deneklerin %12.38'ini teşkil etmektedir. Bu seçeneğin yüksek çıkmasının nedeni, derse karşı olumlu tutum içinde oldukları halde, dersin sunumunu tasvip etmeyen öğrencilerin de bu seçeneği işaretlemesidir.

Aynı sorunun seçeneklerinde verilen “İslam haricindeki dinlerin öğretilmesine gerek yoktur” seçeneğinin tercih edilme oranı 16.66 (7 öğrenci)'dir. Bu seçenek, ankete katılan deneklerin % 3.21'i tarafından tercih edilmiştir.

Derste kullanılan ders kitabı hakkında öğrencilerin görüşü ise şu şekildedir: Burada kitaptan kastımız dersin müfredatıdır.

“Kitap müfredat açısından yetersiz” seçeneği, öğrencilerin %15.59(34 öğrenci)'u tarafından tercih edilmiştir.

“Kitapta gereksiz birçok konu var” seçeneği ise deneklerin %20.18(44 öğrenci)'inin işaretlediği seçenektir.

“Kitapta İslam dinine daha fazla yer verilmelidir” seçeneğini tercih eden öğrencilerin sayısı yirmi beştir. Bu seçeneği ankete katılan deneklerin % 11.46’sı işaretlemiştir. Burada dikkati çeken husus Lise mezunu kız öğrencilerin %18.18’i ve Lise mezunu erkek öğrencilerin de %21.42’sinin müfredatta İslam’a daha fazla yer verilmesini istemesidir.

“İlahiyat fakültelerinde Dinler Tarihi derslerinin kaldırılmalıdır” seçeneğini işaretleyen hiçbir öğrenci yoktur. Buna derse karşı olumsuz tutum içerisinde olduğunu belirten öğrenciler de dahildir.

Dersin kaldırılmasını isteyen hiçbir öğrenci denegin bulunmaması, kendi bilim dalımız açısından sevindiricidir.

Ankete katılan denek öğretmen ve öğrencilerin tamamı “ders kitabı haricinde farklı materyallerin kullanılmasını ister misiniz?” seçeneğini tercih etmişlerdir. Buna Dinler Tarihi dersi kaldırılсын diyen öğretmenler de dahildir.

Bu teknik analizden sonra tutum konusuna geçebiliriz. Fakat yeri geldikçe anketin sonuçlarına yeri geldikçe atıflarda bulunacağız.

C. Dinler Tarihi Dersine Yönelik Tutumların Değerlendirilmesi

a) Kavram Olarak Tutum

Türkçe’de tavır veya vaziyet alış kelimeleri ile de karşılanan tutumun çeşitli tarifleri vardır. Bu tariflerden biri şu şekildedir: Tutum: bir bireye atfedilen ve onun psikolojik obje ile ilgili düşünce, duygu ve davranışlarını düzenli bir biçimde oluşturan eğilimdir.¹

Bir başka tarife göre tutum: “Bir insanın kişilere, objelere, fikirlere, memleket ve dünya meselelerine karşı müspet ya da menfî tavır takınması, vaziyet almasıdır.” şeklinde tarifler de vardır.²

Tutumla ilgili dikkate değer bir tanım ise şöyledir: “ Tutum: bireyin kendine ya da çevresindeki herhangi bir toplumsal konu (obje)

¹ Çiğdem KAĞITÇIBAŞI, *İnsan ve İnsanlar*, İstanbul 1977, 84.

² Hüseyin CERTEL, *Sosyal Psikoloji*, Yayınlanmamış Ders Notu, S.D.Ü. İlahiyat Fakültesi, 2.

ya da olaya karşı deneyim ve bilgilerine dayanarak örgütlediği fikri, duygusal ve davranışsal bir tepki eğilimidir.”³

Dolayısıyla tutumlar, oldukça organize olmuş, uzun süreli duygu inanç ve davranış eğilimleridir.⁴

Yukarıda ki tariflerden de anlaşıldığı gibi tutumda herhangi bir objeye, meseleye, konuya olumlu ya da olumsuz tarzda bir vaziyet alış, tavır takınma söz konusudur.

Bir tutuma sahip olmak demek; tutuma konu olan şeylere, nesne, kişi veya bir meseleye (gönderi) karşı kesin beklentilere, tepkilere sahip olmak demektir. Bu itibarla insan karşılaştığı veya muhatap olduğu her durum veya vakaya karşı tarafsızlığı bırakarak olumlu veya olumsuz bir şekilde tarafgir olur. Bu durum özellikle kişiler arası ilişkiler gibi spesifik davranış türlerinde daha fazla ortaya çıkmaktadır.

Bir tutuma konu olan şeyler (göndergeler); kişi için olumlu ya da olumsuz değer atfedilen nesnelerdir. Bu nedenle bir tutumun göndergelerine karşı davranışların karakteristik, tutarlı bir yapısı olduğu görülür.⁵ Tutum konusu bir birey (mesela, kişinin arkadaşı, amiri, her hangi bir yazar, şair, lider); sigara, içki, uyuşturucu gibi bir ürün; roman, şiir, resim, heykel gibi bir eser olabileceği gibi, çeşitli dinler, mezhepler, dini ve siyasi gruplar, bilim ve sanat dalları vb. birer tutum konusu olabilirler.⁶ Bir diğer ifade ile organize olmuş uzun süreli duygu, inanç ve davranış eğilimlerini, diğer insanları, grupları, fikirleri, ülkenin diğer yörelerini ya da nesneleri konu edinir.⁷

Dinler Tarihi bilimi de gerek onu ders olarak okutan öğretmen ve okuyan öğrenciler için bir tutum konusudur. Ona karşı takınılan olumlu ve olumsuz tavırlar, Dinler Tarihi öğretiminin verimli ve başarılı olup olmaması ile yakından alakalıdır. Bu yönüyle tutum, ilgili

³ Certel, 1; Tutum tarifleri için bkz. Muzaffer ŞERİF-Carolyn W. ŞERİF, Sosyal Psikolojiye Giriş (çev: Mustafa Atalay-Aysun Yavuz), İstanbul 1996,539. David KRECH-Richard S. CRUTCHFIELD, Sosyal Psikoloji (çev: Erol Güngör), İstanbul, 180.

⁴ Doğan CÜCELOĞLU, İnsan ve Davranışı, İstanbul 1991, 521.

⁵ M.Şerif-W.Şerif, 599.

⁶ Certel, 9.

⁷ Cüceloğlu,521.

durumlarda tutarlı ve karakteristik bir mevki tarzı belirleme bir tavır alıştır.⁸

b) Dinler Tarihi Dersine Olumsuz Tutumun Nedenleri

Öğretmen ve öğrencilerin bazıları anket sonuçlarının da gösterdiği gibi Dinler Tarihi'ne karşı olumsuz tutum içerisindeyler. Bunun çeşitli nedenleri vardır. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

1) İhtiyaç ve Arzulara Cevap Verememe: Tutumlar, çeşitli obje ve olaylara karşı müspet ya da menfi anlamda bir tavır takınma, bir ön eğilimdir. Bu nedenle insanlar kendi ihtiyaç ve arzularını karşılayan şeylere karşı olumlu tavır takınır. Diğer taraftan kendi istek ve arzularının karşılanmasına engel olan şeylere karşı da aleyhte tutum takınır. Meseleye Dinler Tarihi dersinden baktığımızda öğrencilerimizin özellikle Lise çıkışlı öğrencilerimizin %20(10 öğrenci)'sinin ve İ.H.L. çıkışlı öğrencilerin %9.49 (15 öğrenci) müfredatta İslam Dini'ne daha fazla yer verilmesini istemeleri, onların ihtiyaç ve arzularının bu yönde olduğunu göstermektedir. Yine İmam Hatip Liselerinde öğrencilerin %19.04'ünün de İslam'a daha fazla yer verilmesini istemeleri de arzu ve ihtiyaçların tutumların belirlenmesinde etkili olduğunu göstermektedir. Bu cevaplardan da anlaşıldığı gibi öğretmen ve öğrencilerimiz İlahiyat Fakültesinde İslam Dini'ne daha fazla yer vermelerini istemektedirler. Dolayısıyla ihtiyaç duydukları şeye karşı olumlu bir tavır içinde olmaktadırlar.

2) Kişinin Çevresi: Genel anlamda yaşanan çevre, üyesi olunan sosyal grup ve arkadaş gurubu, kişinin tutum belirlemede oldukça etkilidir. Bu çevre, tahsil görülen okul, ikamet edilen yurt, devam edilen dernek, vakıf, spor kulübü, arkadaş çevresidir. Bugün İlahiyat fakültelerinde öğrencilerin derse olumsuz tavır takınmalarının nedenlerinden birisi onların yetiştikleri ortam olabilir. Özellikle orta öğretim kurumlarındaki Dinler Tarihi dersine karşı çeşitli nedenlerle oluşan olumsuz tavrın olması zamanla öğrenciye yansımaktadır.

Tutumların gelişim sürecinde bilgiler; doğrudan bir deneyim geçirerek, bir kitaptan okuyarak, başkalarından duyarak, eğitim yoluyla telkin altında kalınarak veya dolaylı olarak öğrenilir. Yani insanın tutumlarının meydana gelmesinde kültürel çevrenin etkisi vardır. Bu açıdan bakıldığında kişilerdeki belli inançların mevcudiyeti

⁸ M. Şerif-W.Şerif, 539.

ile kişinin tahsili, dini, içtimai-iktisadi durumu, ebeveynleri, arkadaşları ve öğretmenlerinin kısaca kişinin çevredekilerin inancı ve tutumları arasında münasebet olduğu görülür.⁹

3) Önceki Yaşantılar: Kişinin bir konu ile ilgili olarak olumsuz bir tutum içerisinde bulunmasında bir başka etken; kişinin o konu ile ilgili olarak daha önceki yaşantıları, tecrübeleridir. Daha önceki yaşanan tecrübeler güzel neticeler vermişse kişinin konuya karşı olumlu tutum içinde olmasını sağlayacaktır.

Yahut kişi daha önce konu ile ilgili bir tecrübe geçirmemişse derse karşı nötr bir tutum içerisinde olmaktadır.

Ankette İmam-Hatip Lisesi mezunu deneklerimizin %18.98 (30 öğrenci)'i İmam Hatip Lisesindeki Dinler Tarihi dersinde ders öğretmenlerinin Dinler Tarihi'nin konularının yerine Tefsir, Hadis gibi derslerin konularını işlediklerini ifade etmişlerdir. Öğrenci de bu dersle ilgili olarak daha önceden olumlu yönde bir tecrübe geçirmediği için dersin önemini kavrayamaz. Neticede derse karşı ya nötr bir tutum içinde bulunur veya olumsuz bir tavır takınır.

Burada işaret edilmesi gereken bir başka nokta; öğrencinin derste aldığı notla ilgili olarak geliştirdiği olumlu veya olumsuz tutumdur. Nitekim Sosyal Psikolojide de vurgulandığı gibi tavır konulan objenin araçsal fonksiyonuna göre ödüllendirici ya da ödül vadeden olması durumunda tutumun olumlu; ceza veya cezaya götürücü konulara karşı olumsuz tutum belirlenir.¹⁰ Eğer ders hocası ödüllendirmede çok cömert davranıyorsa öğrencinin derse karşı olumlu, not takdirinde Öğretmen cimri davranıyorsa öğrencinin derse karşı geliştirilen tutumu da olumsuz olmaktadır. Nitekim Dinler Tarihi dersinden kalan öğrencilerle yaptığımız görüşmede, bu öğrencilerimizden bazıları direkt olarak bu ders kaldırılсын demişlerdir

4) Dini Taassup: Anket sonuçlarını dikkate aldığımızda, derse karşı olumsuz tavır geliştirilmesinde dini fanatizmin ön plana çıktığı görülür. Öğretmen ve Öğrencilerimizin anketlerimizdeki “Derse karşı olumsuz iseniz bunun sebebi sizce nedir?” sorusuna verdikleri cevapta da “İslam Dini dururken başka dinlerin öğretilmesine gerek yoktur” seçeneğini öğretmenlerin %11.11'i, öğrencilerin %3.21'i tarafından

⁹ Krech – Crutchfield, 211

¹⁰ Certel, 20

işaretlenmesi dini taassubun ön plana çıktığını göstermektedir. Bu tarz bir davranış geliştirilmesinde “dini taassup” vardır. Özellikle İslam’ı hayatın her safhasında görmek isteyen insanın düşüncesinde, başka dinlere ve kültürlere yer yoktur. Bilinmesi ve öğrenilmesi gereken yegane şey İslam’dır.

Bu düşünceye göre İslam’ı kabullendikten sonra başka dinlerin, özellikle siyasal anlamda rakip veya düşman dinlerin öğrenilmesine gerek yoktur. Bununla beraber rakip din müntesiplerinin tarih boyunca Müslümanlara karşı olumsuz tavır içinde olması nedeniyle bu dinlere karşı olan olumsuz tutum Dinler Tarihi dersine de yansımaktadır.

Dini taassuptan kaynaklanan tutumlarda meselenin duygusal yönü vardır. Bu nedenle bu tarz tutumlarda tutum değişikliği yapmak oldukça zordur. Çünkü insanlar kendi öz benliğini ilgilendiren konularda tutum belirlerken daha çok duygulara göre hareket etmektedir.¹¹ Ayrıca anketimizde olumsuz tutumun nedeni ile ilgili olarak tercih edilen bir diğer seçenek “dersin İslam’la alakası yok” şıkkıdır. Yine İslam iyi öğretilmediğinden diğer dinlerin öğretilmesine gerek yoktur, şeklindeki cevaplar da mevcuttur. Bu ve benzeri tercihler deneklerin konuya duygusal yaklaştığını ve tutumunu buna göre belirlediğini göstermektedir.

5) Zihniyet Sorunu (Bilimsel Tutuma Sahip Olmama) :

Öğrenci ve öğretmenlerin Dinler Tarihi Dersine olumsuz tutum geliştirmelerinin bir başka sebebi zihniyet meselesidir. Öğretmenlerle yapılan ankette, “Bu dersin kaldırılması halinde teklif edeceğiniz ders var mı?” sorusuna verilen cevapta bu dersin yerine Hadis, Tefsir, Fıkıh gibi derslerin konulması teklif edilmektedir. Bu tarz bir cevaptan İlahiyat Bilimleri veya genel anlamda Din Bilimleri’nin sadece Tefsir, Hadis, Fıkıh gibi Temel İslam Bilimlerini oluşturan dersleri anlayan zihniyetin var olduğu görülür. Bu zihniyete sahip olanlara göre Dinler Tarihi yerine Hadis, Fıkıh, Tefsir gibi derslerde daha derinlemesine eğitim yapılmalıdır. Fakat bu olumsuz tutumun sadece Dinler Tarihi dersi ile sınırlı olmadığını da belirtmek gerekir. Bunlara göre Batı menşeli olan Dinler Tarihi, Din Sosyolojisi, Din Felsefesi, Din Psikolojisi, Felsefe gibi dersler “faydasız ilim” cinsinden kabul edildiğinden; bu bilimlerin tahsiline gerek yoktur.

¹¹ Certel, 4.

Bu tarz bir zihniyete sahip öğretmenlerin İmam-Hatip Liselerinde Dinler Tarihi dersine girdiklerinde “bu da mı ders?” mantığı ile hareket etmeleri ve derste Dinler Tarihi’nin konuları yerine Hadis, Tefsir, Fıkıh derslerinin konularını işlemeleri de şüphesiz öğrencilerin derse karşı olumsuz bir tavır geliştirmelerine ve derse karşı nötr bir tutumun oluşmasına sebep olmaktadır. Çünkü Eğitim bir yaşantılar bütünüdür. Öğrenci dersle ilgili olumlu yaşantı geçiremediğinden, söz konusu derse karşı da olumsuz bir tutum takınmakta veya ya da nötr bir şekilde bulunmaktadır.

Bilgi kaynağı olarak otoriteler, tutumların oluşumunda önemli yere sahiptirler. Yaşadığımız bu karışık dünyada hiç kimsenin tek başına ve birinci elden, belli bir konuya ait bütün bilgileri elde etmesine imkan yoktur. İnsanlar mecburen ve büyük bir oranda mütehassısların söylediği şeylere bağlı kalmaktadırlar. Bu mütehassıslar; öğretmenler, kitaplar, din adamları, sahalarında otorite olan bilim adamlarıdır.¹² Örneklerden de anlaşıldığı gibi Dinler Tarihi’ne karşı olumlu veya olumsuz tutumun geliştirilmesinde orta öğretim kurumlarındaki öğretmenlerin etkisi olmaktadır.

Ders hocasının öğrenci tarafından algılanışı nedeniyle de olumsuz tutumun geliştirdiği görülür. Mesela ders hocasının sahip olduğu siyasi görüşle, öğrencinin sahip olduğu siyasi görüşün farklı olması veya kişinin kafasındaki hoca imajı ile ders hocasının imajının örtüşmemesi derse karşı olumsuz tutumun doğmasına neden olmaktadır. Geçen yıllarda Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesini yıllar önce bitirmiş bir İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersi öğretmeni ile yaptığım görüşmede, Dinler Tarihi dersine karşı olan tutumun olumsuz olduğunu görmüştük. Konuşma esnasında Rahmetli Hikmet Tanyu Hocamızın bıyıksızlığını dile getirmişti. Böylece hocaya karşı geliştirdiği olumsuz tutumun, derse de yansıdığını tespit etmiştik. Bununla beraber bu öğretmen dersin kaldırılması gerektiğini belirtmişti. Nitekim yapılan deneylerde çok kesin tutumlara ilişkin sözel materyal, sevilen kaynağa atfedildiğinde yargıları daha fazla etkilerken, hasım olarak kabul edilen kaynağa atfedilen standartlar tümüyle ret edilmiştir.¹³

¹² Krech-Crutchfield, 217.

¹³ M. Şerif- W. Şerif, 559.

Bu da gösteriyor ki tutumların oluşmasında ve değiştirilmesinde kaynak (kendi dersimiz açısından ders hocası) önemli bir yere sahiptir. Bir başka ifadeyle objeye karşı olumlu bir tavrın geliştirilmesinde, iletişim kaynağının hoşlanılan bir kimse olması önemli bir etkidir. Nitekim, her hangi ürünün reklamının veya bir düşüncenin propagandasının bizi etkilemeye yönelik olduğunu biliriz. Buna rağmen reklamın veya propagandanın sevdiğimiz, beğendiğimiz bir kimse tarafından yapılması durumunda, bu etkiyi severek kabul ederiz. Belki de propagandayı yapan kimseyi memnun etmek ister gibi davranırız.¹⁴

6) Dersin Sunumundan Kaynaklanan Nedenler: Anket sonuçlarında Dinler Tarihi dersine olan olumsuz tutumun oluşmasında şu anda derse giren ders hocalarından kaynaklanan nedenlerin var olduğu görülmektedir. Öğrencilere “Dinler Tarihi dersine karşı olumsuz tutum içinde iseniz bunun sebebi nedir?” şeklinde sorulan soruya verdikleri cevapların büyük bir kısmı, “ ders hocasının ders anlatımını uygun bulmuyorum” seçeneğinde yoğunlaşmaktadır.

Bilindiği gibi bir tutumun olumlu ya da olumsuz oluşumunda sunulan görüş, sunan kişi, sunulan ortam gibi dış faktörlerin yanında sunuş şekli de önemli bir yere sahiptir.¹⁵

Yukarıdaki soru ile bağlantılı olarak öğrencilerin ve öğretmenlerin dersin verilmesinde, anlatım metodu ile beraber değişik metotların ve araçların kullanılmasını istedikleri görülmektedir. Nitekim anketimize katılan Öğretmen ve öğrencilerin %100’ü derslerde sadece anlatım metodunun kullanıldığını işaretlemişler; “farklı metot ve araçların ders anlatımında kullanılmasını ister misiniz?” sorusuna yine öğrencilerin %100’ü evet şikkını işaretlemişlerdir. Ayrıca Dinler Tarihi dersine giren IHL meslek dersi öğretmenlerinin de hepsi, farklı materyal kullanmak istediklerini ifade etmişlerdir.

7) Dersin Özelliklerinden Kaynaklanan Nedenler: Dinler Tarihi dersine karşı olumsuz tutum takınılmasının başka nedeni, anket neticesine göre “ders konularının ağır olması”dır. Özellikle günümüzde mensubu bulunmayan dinlerin konu edilmesi, dersin güncelleştirilmemesi, oldukça fazla yabancı kavram ve isimlerin

¹⁴ Kagitçibası, 173.

¹⁵ M. Şerif- W. Şerif, 540.

bulunması ve bilinmek zorunda kalınması gibi hususlar, öğrencilerin ve öğretmenlerin derse karşı olumsuz tutum içinde olmalarına sebep olmaktadır. Nitekim anketimizde ve kişisel görüşmelerimizde öğretmen ve öğrencilerin dersin konularının çok ağır olduğu meselesi sıkça gündeme getirilmiştir.

Psikolojideki ihtiyaç teorisine göre insan ihtiyaç duyduğu şeylere daha çok meyleder. Bunların başında yeme-içme gibi fizyolojik ihtiyaçlar gelir. Bunun yanında sevilme beğenilme gibi ihtiyaçlar da söz konusudur. Kişi kendisine lazım olmayan şeylere, objelere karşı olumlu tutum içerisinde olması beklenemez.

İhtiyaç durumunun ortaya konamaması neticesinde öğrencinin “bana nasıl olsa lazım olmaz” mantığıyla hareket etmesine ve derse karşı olumsuz bir tutum geliştirmesine sebep olmaktadır. Önemli olan kendi dersimizle ilgili ihtiyacın uyandırılmasıdır. İhtiyacın uyandırılması da dersin öneminin kavratılması ile mümkündür. İhtiyaç uyandırıldıktan sonra dersin konusu ne kadar ağır olursa olsun fazla problem teşkil etmeyecektir. Bunun yolu da konuların günlük olaylarla bağlantı kurularak güncelleştirilmesinden geçmektedir. Çünkü güncellik eğitim-öğretim ilkelerinde biridir.¹⁶ Nitekim anketimizde “dersin daha cazip hale getirilmesi için ne önerirsiniz?” sorusuna öğrenciler dersin konularının güncelleştirilmesini teklif etmektedirler.

Bu bağlamda, dersin müfredatı ile ilgili yapılan değerlendirmede öğrencilerin ellisi ders kitabının yetersiz olduğunu belirtmiştir. Bununla beraber “gereksiz birçok konunun ders kitabında yer alması” seçeneği de oldukça fazla öğrenci tarafından işaretlenmiştir. Bu da derse karşı olumsuz tutumun gelişmesine sebep olmuş olabilir.

E. Dinler Tarihi Dersinin Devam Edip Etmemesi İle İlgili Teklifler

Dinler Tarihi dersinin yüksek öğretim kurumlarından ve İmam-Hatip Liselerinden kaldırılmasını isteyen öğretmenlerin sayısı altı iken, devam etmesini isteyenlerin sayısı ise kırk yedidir. Kendi bilim dalımız açısından sevindirici bir gelişme derse karşı olumsuz tutum

¹⁶ Savaş BÜYÜKKARAGÖZ- Cuma ÇİVİ, *Genel Öğretim Metotları*, Konya 1994, 55.

içerisinde olanlar da dahil,hiçbir öğrencimizin Dinler Tarihi dersinin kaldırılmasını istememesidir.

Dersin Orta Öğretimden ve Yüksek Öğretimden kaldırılmasını isteyen öğretmenlerin bu konu ile ilgili teklifleri şunlardır: Diğer meslek derslerinin içine serpiştirilmeli, Hadis, Fıkıh derslerinde detaya inilmemeli, bütün sınıflarda kuran-ı Kerim ve Arapça dersi konmalı, İslam dini öğretilmeli, Mukayeseli Dinler Tarihi dersi konmalıdır.*

F. Dersin Daha Verimli Hale Getirilmesine Yönelik Teklifler

a) Öğretmen Deneklerin Teklifleri

Anketimize katılan denek öğretmenler dersin daha verimli hale getirilmesi yönünde bir takım tekliflerde bulunmuşlardır. Bu teklifleri şöyle sıralanabilir:

İslam dinine kesin, doğru, tutarlı yaklaşım sergilenirken; diğer dinlerin yanlışlığını ortaya koyan bir program izlenmelidir.

Dinler Tarihi kitapları, müsteşriklere göre değil; Kuran'a göre hazırlanmalıdır.

Dinler Tarihi kitabında ve derste Çingenelere, Süryanilere, Yehova Şahitliğine, Masonluğa, Misyonerlik Faaliyetleri gibi konulara yer verilmelidir.

Peygamberlerin hayatları günümüzle irtibatlandırılmalıdır.

Diğer dinlere İslami bakış açısından bakılmalıdır.

Derste tevhit anlayışına ağırlık verilmelidir. İnsanları dinsiz yaşayamayacağı vurgulanmalı; dinlerin fert ve toplum açısından insan hayatındaki olumlu tesiri daha detaylı olarak ele alınmalıdır.

Ders Karşılaştırmalı Dinler Tarihi tarzında olmalıdır. Diğer dinlerdeki çelişkiler sadece gösterilmekle kalmamalı çelişkilerin doğruları Kuran'a göre öğretilmelidir.

İlahi dinler anlatılırken, o dinin peygamberi ve dönemi hakkında öğrencilerin kapasitelerini asmayacak şekilde ilaveler yapılmalıdır.

* Şu anda MEB tarafından yeniden düzenlenen Dinler Tarihi müfredat programı Mukayeseli Dinler Tarihi şeklindedir.

Hristiyanlık ve Yahudilik işlenirken geçmiş durumları ile günümüzdeki durumları karşılaştırılmalı olarak incelenmelidir.

Dersin anlatımında, slayt, harita, grafik, film gibi ders araçları kullanılmalıdır.

Lisedeki Din Kültürü dersinin müfredatında yer alan Dinler Tarihi konuları Lise 1'deki sınıflarda değil de son sınıf Din Kültürü dersinde verilmelidir.

İsrailiyatta geçen konular ilmi perspektiften incelenmelidir.

b) Öğrencilerin Teklifleri

İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin Dinler Tarihi dersinin daha verimli hale getirilmesi yönündeki teklifleri şöyledir:

Derslerde ve dersle ilgili kitaplarda İslam'a daha fazla yer verilmelidir.

İnsanların mantıksız şeylere inanmalarının ve çok basit şeyleri tanrı kabul etmelerinin sebepleri kitapta yer almalıdır.

Din kurucularının hayatından ziyade, dinin asıl temaları işlenmelidir.

Dinlerin mahiyeti, taraftarlarının kabul ettiği gibi objektif olarak verilmelidir.

Dinler karşılaştırmalı olarak işlenmeli; çelişkili oldukları hususlara işaret edilmelidir.

Derslerde resim, slayt, harita gibi araç ve gereçler kullanılmalıdır.

Dinler arası ilişkilere değinilmelidir.

Konular daha kapsamlı olarak anlatılmalı; Mısır dini, Hitit dini, Eski Arabistan dinleri gibi müntesibi kalmamış dinlerden ziyade, günümüzde taraftarı olan dinlere yer verilmelidir.

Tüm dinlere aynı şekilde yaklaşılmalı; onlar hakkında doğru ve tarafsız bilgi verilmelidir.

Son dönemde Batıyı meşgul eden tarikatlara, yeni dini inançlara, cereyanlara (satanizm gibi) yer verilmelidir.

Günümüzün sosyal olayları yorumlanırken Dinler Tarihi perspektifinden de bakılmalıdır. Bu bağlamda derslerdeki konular güncelleştirilmelidir.

Ders anlatılırken farklı araç ve gereçler kullanılmalıdır. Dini öneme sahip yerlere geziler düzenlenmelidir

G: Dinler Tarihi Dersine Yönelik Olumsuz Tutumu Olumluya Çevirme: Tutum Değişikliği

Tutum değişikliği, kişinin belli bir konudaki görüşünün değişmesi demektir.¹⁷ Bu itibarla tutum değişikliği genellikle belli bir konuda yeni bir görüşün edinilmesiyle sonuçlanır. Bu açıdan bakıldığında tutum değişikliği demek belli bir konuda var olan görüşün yerine, yeni bir görüşün benimsenmesi demektir.¹⁸

Genelde tutum oluşumu ya da değişimi, kendi kendine gelişen bir süreç değildir. Onların oluşumunda ve gelişiminde kişiler arası ilişkilerin, grup ilişkilerinin gazete, kitap, radyo, televizyon gibi araçların doğrudan ya da dolaylı olarak etkisi vardır.¹⁹

Eğitimciler açısından bakıldığında da durum aynı merkezdedir. Zira eğitimciler de öğrencilerin tutumlarını bilimsel bulgularla ve çoğu zaman kendi görüşleriyle uyum içinde olacak şekilde değiştirmek istemektedirler.²⁰ Bunun en güzel yolu da etkileyici iletişim yoludur.

Etkileyici iletişim bir kaynaktan bir hedefe yöneltilen; tutum ve davranışı değiştirmek amacı taşıyan tek yönlü haberleşmedir. Fakat küçük yaşlarda oluşmuş; kişi için önemli işlevler gören güçlü bir tutumu değiştirmek oldukça zordur.²¹ Bu nedenle iletişim yoluyla değişikliği iyi tasarlanmış bir metotla gerçekleştirilebilir.

Şunu belirtmek gerekir ki, iletişim en büyük etkisi, nötr ya da kararsız olan bireyler üzerinde yapar. Zaten tutum değişikliği, bireyde kalıcı davranış değişikliği meydana getirmek demektir. Şayet kişiye

¹⁷ M. Şerif- W. Şerif, 539.

¹⁸ M. Şerif – W. Şerif, 540.

¹⁹ M. Şerif – W. Şerif, 555.

²⁰ M. Şerif- W Şerif, 555.

²¹ Kağıtçıbaşı,196.

verilen davranış değişikliği iz bırakıyorsa, öğrenme meydana gelmiştir.²²

Eğitim alanı, özellikle kendi alanımız açısından bakıldığında tutum değişikliği meydana getirebilmek için atılacak en önemli adım, kişinin söz konusu hususla ilgilenmesini sağlamaktır. İlgiyi çekmede etkili olan husus, yukarıda da işaret değindiğimiz gibi, dersin öneminin öğrenciye kavratılarak; Dinler Tarihi dersinin mutlaka gerekli olduğu ihtiyacı oluşturulmalıdır. Öğrenciye neden Dinler Tarihi'ni dolayısıyla dinleri bilmek zorunda olduğunu kavratıktan sonra derse olan tutumunda pozitif yönde bir değişiklik meydana gelecektir. Bununla birlikte konu günümüzle bağlantı kurularak anlatıldığında öğrencinin ilgisini çekecektir. Mesela ele alınan din anlatılmadan, dinin yaygın olduğu ülkenin şu andaki sahip olduğu coğrafi, siyasi, ekonomik durumu, bizim tarihimiz açısından bağları hakkında bilgi vermek de öğrencinin ilgisini konuya yoğunlaşmasını sağlayacaktır. Bu ilginin en üste çıktığı anda, verilmek istenen dinin yapısı ve özellikleri anlatıldığında ders daha kalıcı olmaktadır. Zaten eğitimde amaç bireyde kalıcı davranış değişikliği meydana getirmektir.²³ Biz de bunu gerçekleştirmişsek, amacımıza ulaşmışız demektir.

Derse karşı olumlu bir tutum oluşturulmasında ve bunun devam ettirilmesinde dersin sunulduğu ortam da önemlidir. Genelde bütün derslerde, özelde kendi dersimizde dersin sunumunun yapıldığı ortam önemini korumaktadır.

Eğitim ortamı, eğitim etkinliklerinin meydana geldiği, öğrencinin bilgiyle iletişimde bulunduğu çevredir.

Geleneksel anlamda öğretimin yapıldığı ortam sınıftır. Oysa bugün bu anlayış değişime uğramış; mimariden eğitim-öğretimde kullanılan araç ve gereçlere kadar birçok unsuru içine alan bir eğitim-öğretim ortamı doğmuştur. Buna göre ister bireysel anlamda, ister grup boyutunda olsun uygun bir ortamın oluşturulması gereklidir. Bu nedenle hem derslere göre hem de dersin içerdiği konulara göre ortamların oluşturulmalıdır.

²² Hasan ÇOŞKUN, *Kültürler Arası Eğitim*, Ankara 1997, 78.

²³ Coskun, 78.

Diğer taraftan dersliklerin gereğinden çok kalabalık olması, araç-gereç ve kaynaklarda yeni bilgiler doğrultusunda değişme olmaması ve değişikliklerin eğitim kurumlarına sağlanamaması ve kullanılmasındaki yetersizlikler, öğretimin büyük ölçüde sözel olması, öğrencilerin hoşnutsuzluğuna sebep olmaktadır.²⁴

Dinler Tarihi dersinde bundan başka dersin sunumu esnasında takip edilecek metot, tepe göz, CD., video, slayt ve projeksiyon makinesi gibi araç ve gereçlerin kullanılması, dini öneme sahip mabetlere gidilmesi hatta anlatılacak dinin mensuplarının konuyu anlatmaları gibi hususlar Dinler Tarihi dersine olan tutumun olumlu yönde oluşmasını sağlayacaktır.

H: Dinler Tarihi Dersinde Kullanılabilecek Öğretim Metot ve Araç-Gereçler

a) Metotlar

Dinler Tarihi dersine olan tutumun olumlu hale getirilebilmesi ve dersin daha verimli hale getirilebilmesinde dersin verilışı (sunu) metotlarında birden çok metodun kullanılması önemlilik arz etmektedir. Özellikle görsel malzemenin yoğunlaştığı günümüzde teknolojinin imkanlarından faydalanılarak eğitim teknolojisinin ışığı altında yeni metotlar geliştirilebilir.

Metotlar konusuna geçmeden önce göz önünde bulundurulması gereken hususlar vardır. Bunların başında dersin amacına yönelik hedeflerin belirlenmesi gelir. Hedef belirlenirken ne öğretileceği, neden öğretileceği, nasıl öğretileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Ne öğretileceği konusu umumiyetle ders hocasının zihnindeki müfredat çerçevesinde gerçekleşmektedir. Daha önceden yapılan müfredat zaman-zaman değişebilme esnekliğine sahip olmalıdır.

Dinler Tarihi açısından baktığımızda ülke gündemine bağlı olarak müfredatta değişiklik yapılabilir. Mesela ülke gündemine oturan satanizmin ele alınması aciliyet arz edebilir. Yine görsel ve yazılı yayınlarda güncellenen Hinduizm'in bir temsilcisinin ziyareti nedeniyle, yoga, reenkarnasyon, vejetaryanlık veya daha geniş anlamda Hinduizm gibi konulara öncelik verilebilir.

²⁴ Coşkun, 71.

Ne öğretileceği konusunda göz önünde bulundurulması gereken bir diğer husus, öğrencilerin ilgi ve temayülleridir. Yani konu seçimidir. Konu seçimi ise öğrencilerin ilgi alanlarına göre yapılmalıdır.²⁵ Bu husus ders yılı başında yapılacak anket ile açıklığa kavuşturulabilir. Nitekim yaptığımız anket sonucunda da görüldüğü gibi öğrenciler müntesibi kalmamış; Hitit dini, Mezopotamya dini, Eski Arabistan dinlerinin yerine günümüzde mensubu fazla olan Hristiyanlık, Yahudilik, Budizm gibi dinlere ağırlık verilmesini arzu etmektedirler.

Diğer taraftan Dinler Tarihi dersinde öğrencinin ilgisini çekmeyen pek çok konu vardır. Bu olumsuz gibi görünen durumun giderilmesi, öğrencide ilginin uyandırılması ile mümkündür. İlginin uyandırılması da konunun güncelleştirilmesi ve yan bağlantılarının kurulması ile gerçekleşebilir. Mesela ilkel kabile dinleri, onların özellikleri işlenirken, bugün toplumun yaşantısında önemli bir yer işgal eden halk inançlarıyla bağlantı kurulabilir.

Konu ile ilgili bir diğer husus konunun sınırlandırılması meselesidir. Bu da daha çok derste anlatılacak muhteva ile ilgilidir. Anket sonucunda da ortaya çıktığı gibi öğrenciler derslerde, mensubu kalmamış dinlere fazla yer verilmemesini, buna mukabil Yahudilik, Hristiyanlık, Budizm ve Hinduizm'e daha fazla yer verilmesini istemektedirler. Bu da konun muhtevasının sınırlandırılmasını gerektirmektedir.

Dersin hedefinin gerçekleşmesinde cevap verilmesi gereken bir diğer soru, konunun nasıl öğretilceğidir. Bu da daha çok konu öğretilirken takip edilecek metotları ve kullanılacak araç-gereçleri içermektedir.²⁶

Dersin sunumunda kullanılan metotların (yöntem) seçimini etkileyen faktörler vardır. Metot seçiminde bunlar dikkate alındığında verimlilik artacaktır.

Metot seçimini etkileyen faktörler ise şunlardır:

1) Ders hocasının yönetime yatkınlığı: Bu mesele daha çok ders hocasının tarzı ilgili bir husustur ve kişiden kişiye değişiklik göstermektedir. Bazı kişiler konferans şeklinde, bazıları sohbet

²⁵ Beyza BİLGİN- Mualla SELÇUK, *Din Öğretimi*, Ankara 1991, 148.

²⁶ Bilgin-Selçuk, 153-163.

şeklinde veya daha değişik ders işlemektedir. Hangisinin daha verimli olduğu konusu ders sonunda sorulacak olan birkaç soru ile tespit edilebilir.

2) Zaman ve fiziksel imkanlar: Zaman ve fiziksel imkanlar, dersin yapılacağı ortamlar, metot seçiminde önemlidir. Mesela slayt, film gibi modern usullerle yapılacak eğitimlerde zaman problemi ortaya çıkmaktadır. Çünkü bu tekniklerin kullanımı geniş zamanı gerektirmektedir.

Fiziksel imkan konusu hem ders anlatılacak ortamın müsaitliğini hem de dersin sunumunda kullanılacak materyallerin, araç-gereçlerin mevcudiyeti ile ilgilidir. ..

3) Maliyet: Maliyet konusu da metot seçimini etkileyen bir başka unsurdur. Anlatım,soru-cevap, tartışma yönteminde masraf söz konusu olmayabilir. Ama çevremizdeki dini önemi olan bir yere gitmek belli bir masraf gerektirir. Bununla beraber görsel Materyallerin gerek hazırlanması gerekse bunların gösterimini sağlayan cihazların pahalı olması da maliyeti artıran hususlardandır.

4) Öğrenci grubunun büyüklüğü: Derse katılan öğrencilerinin sayıca az veya çok fazla olması da kullanılacak metodun seçimini etkilemektedir. Mesela kendi fakültemizde seksen- yüz kişiden oluşan sınıflarda uyguladığımız metot sadece anlatım metodudur. Ara-sıra da soru-cevap metodunu kullanmaktayız. Öğrencilerin kalabalık olması ister istemez bizim farklı metotları kullanmamıza engel olmaktadır.

5) Konunun özelliği: Tarihi konular daha çok anlatım yöntemini gerektirir.²⁷ Bu da zamanla öğrencide ilginin dağılmasına neden olabilir. Bu olumsuzluğun giderilmesi de ancak ders anlatımı esnasında konu ile alakalı resim, harita, şekillerin kullanılması ile mümkündür.

Öğretimde yöntem belirlenmesinde etkili olan faktörlerin başlıcaları bunlardır. Bununla beraber yöntem seçimini etkileyen öğrencilerin tutumu, öğretmenin kişiliği, öğrencinin ders anlatım anındaki psikolojik durumu, sınıf atmosferi gibi pek çok husus daha vardır.²⁸ Şunu da belirtelim ki, şu derste şu, bu derste bu metot

²⁷ Leyla KÜÇÜKAHMET, *Eğitim Programları ve Öğretim*, Ankara 1997, 62.

²⁸ Küçükahmet, 63.

kullanılmalıdır denilemez. Önemli olan bir ders esnasında kullanılan metotların çokluğudur.²⁹

Yukarıdaki hususlar göz önüne alınarak Dinler Tarihi dersinde kullanılabilecek yöntemleri şu şekilde sıralayabiliriz:

1) Anlatım Metodu: Dinler Tarihi'nde en fazla anlatım metodu kullanılmaktadır. Yaptığımız anketin sonucuna göre hem kendi öğrencilerimiz hem de değişik ilahiyat fakültelerinden mezun öğretmenlerin verdikleri cevapta bu husus görülmektedir.

Anlatım metodu veya takrir metodu en eski öğretim yöntemidir ve öğretmen merkezlidir. Daha çok öğretmenin bilgilerini pasif bir şekilde oturan öğrencilere aktarması şeklinde gerçekleşir. Bir başka ifadeyle takrir, anlatılacak konuların, öğrenciler tarafında yeterince anlaşılamayacak kısımların izahı yapılarak, açıklığa kavuşturulmasıdır. Olayların, problemlerin, müphem bazı fikirlerin veya kavramların, sebep-sonuç ilişkisi içerisinde aydınlatılmasıdır.³⁰

Modern eğitimde bile hemen-hemen her konunun sunulmasında bu yöntemden faydalanılmaktadır. Önemli olan anlatımın yeri ve süresinin tespitidir.³¹ Kalabalık gruplara konunun takdimini sağlama, ekonomik olma gibi faydalarının yanı sıra; sıkıcı olma, dinleyicinin pasif olması gibi sınırlılıkları da vardır.³² Ancak bu tür sınırlılıklar, anlatımın kısa ve ilginç olmasını sağlamakla, öğrencinin dikkatini çekmekle, anlatım esnasında konu ile ilgili resimler, haritalar, yazı tahtası kullanmakla, dersi sunan kişinin jest ve mimiklerini iyi kullanması ve ara-sıra dinleyenlere soru sormakla giderilebilir.³³ Nitekim öğrencilerimizin derse karşı olumsuz tavır içinde olmalarının sebebi olarak dersin takdiminde sadece anlatım metodunun kullanması ile ilgili sık en çok tercih edilen şıktır. Bu konuda öğrencilerin teklifleri ise dersin farklı metotlarla ve çeşitli araç ve gereçlerle sunulmasıdır.

2) Soru-Cevap Metodu: Bu metot da Dinler Tarihi dersinde kullanılabilen metotlar arasında yer almaktadır. Özellikle öğrencinin

²⁹ Küçükahmet, 61.

³⁰ Mustafa ÖCAL, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metotlar*, Ankara 1991, 241.

³¹ Küçükahmet, 64.

³² Öcal, 248.

³³ Küçükahmet, 66.

derse olan dikkatinin çekilmesi ve böylece konunun daha iyi kavratılması amacıyla kullanıldığında verimli olmaktadır.³⁴ Diğer taraftan eğitimi yavaşlatması,zaman kaybına neden olması gibi sınırlıkları ve mahzurları vardır.³⁵

3) Gezi-Gözlem Metodu: Öğretimin daha kalıcı davranış değişikliği meydana getirmesinde gezi-gözlemin,yerinde öğretimin faydası büyüktür. İyi bir planlama ile yapılan öğretim amaçlı gezilerin eğitimin kalitesini yükselttiği bir gerçektir. Nitekim öğrencilerimizden bazıları dersin daha cazip hale getirilmesi ile ilgili teklilerinde dini öneme sahip yerlerin gezilmesi de bulunmaktadır. Özellikle imkan bulunursa bir havrada veya bir kilisede bir dini ayinin izlenmesi konunun daha gerçekçi ve kalıcı olmasını sağlayacaktır. Diğer taraftan gezi-gözlemin maliyetinin yüksekliği, çok zaman alması, iyi planlamadığı takdirde turistik gezi haline dönüşmesi gibi sınırlılıkları da vardır.³⁶

4) Konunun Din Mensubu Tarafından Bizzat Sunumu: Ülkemizde zaman-zaman kullanılan bu metotla konuların daha kalıcı olduğu görülmektedir. Nitekim Amerika'da yapılan derslerde konu dersin müntesibi olan kişiler tarafından anlatılması durumunda dersin daha verimli olduğu tespit edilmiştir. Bu metodun faydasının yanında bütün dinlerini anlatacak kişileri bulamama gibi zorlukları da vardır. Ayrıca ders anlatan kişinin misyon faaliyetinde bulunma gibi bir amaca yönelik davranışlarda bulunması ihtimali de vardır.

5) Öğrencilerin Derse Katılımını Sağlama: Daha çok öğrenci veya öğrenci gruplarına anlatılacak konunun,dinin daha önceden verilerek hazırlanarak seminer tarzında ders hocasının gözetiminde sınıfa sunulması şeklinde uygulanır. Dersin sunumundan sonra yapılacak olan tartışma ve sorularla konu enine-boyuna incelenmesi temin edilebilir. Öğrencilerin kendi düşüncelerini serbest bir şekilde ortaya koyma fırsatı sağlama gibi yararları da vardır. Bununla beraber çok zaman alması, dersi nasıl olsa öğrenci anlatacak diye ders hocasını pasifsizle etmesi gibi sakıncalarının yanında sıklıkla uygulanması bıkkınlığa neden olmaktadır. Nitekim anket neticesinde dersin ders

³⁴ Öcal,250.

³⁵ Küçükahmet, 69.

³⁶ Küçükahmet, 77.

hocası tarafından öğrencilere anlattırılması pek hoş görülmediği ortaya çıkmıştır.

b) Araç ve Gereçler

Dinler Tarihi dersine karşı tutumların olumlu hale getirilmesinde, bunun kalıcı kılınmasında ve dersin daha verimli hale getirilmesi için dersin takdimi ilgi çekici bir yapıya kavuşturulması gerekir. Bunun yolu da derste ders kitabının haricinde farklı materyallerin kullanılması ile mümkündür. Bu sayede öğrencide öğrenme daha çabuk ve daha kalıcı olur. Ancak şunu belirtmekte yarar vardır ki, derste kullanılan araç ve gereçler ancak yerinde zamanında kullanılması ile etkili olmaktadır.

Teknolojinin imkanlarıyla geliştirilen araç ve gereçler Dinler Tarihi derslerinde uygun ortamlarda kullanılabilir. Bunların kullanılmasıyla zamandan kazanılır. Olayın gelişim sürecinin sırası ortaya konularak olayın daha kolay kavranmasını sağlar. Öğrencinin birden çok duyu organına hitap ettiği için öğretimi zenginleştirir ve böylece öğretilenler daha kalıcı olur. Öğretime canlılık katacağından ders monotonluktan kurtarılır. Öğrencilerin ilgi ve dikkatlerini derse yoğunlaştırır, öğrenme güdüsü oluşturur.³⁷

Dinler Tarihi dersinde kullanılabilecek araç ve gereçler şu şekilde sıralanabilir:

1)Yazı Tahtası: Klasik ders araç ve gereçlerinin başında yazı tahtası gelmektedir. Dersin anlatımı esnasında yazı tahtası kullanıldığında öğrencinin dikkati çekildiğinden ders monotonluktan çıkmaktadır. Mesela kendi dersimizde dinlerin sembolleri çok basitçe tahtaya çizilerek verilebildiği gibi dinlerdeki önemli kavramlar, ilkeler de tahtaya yazılabilir, şema halinde gösterilebilir. Yine mesela Budizm'in Sekiz Dilimli Yolu, reenkarnasyon gibi pek çok mesele yazı tahtası yardımıyla anlatılabilir.

2)Tepegöz: Şeffaf asetat üzerine çeşitli yollarla baskısı yapılan veya çizilen resimlerin, şemaların,yazıların dinleyicilere daha iyi yansıtılmasında kullanılan tepe göz ile Dinler Tarihi dersinde konu ile ilgili resimler, şemalar, dinlerin inanç esasları, din büyüklerinin sözleri, kısa ve özlü sözler verilebilir.

³⁷ Küçükahmet, 149.

3) Bilgisayarlar: Dinler tarihi dersinin daha verimli hale getirilmesinde bilgisayarlar da kullanılabilir. Derse yönelik olarak çeşitli materyaller kullanılarak Dinler Tarihi dersi için özel olarak hazırlanan CDler projeksiyon makinelerinin eşliğinde konuların öğretiminde zenginlik sağlayacaktır. Yapılan ankette de öğrencilerimiz bu tarz materyallerin kullanılması yönünde tekliflerde bulunmuşlardır. Buradan hareketle biz de Dinler Tarihi'ne yönelik CD hazırlamaktayız.

4) Film Video Kasetleri ve CD'leri: Dinler Tarihi'nin konularını ihtiva eden video kasetlerine kayıtlı filmler video ve cd. playerlerle sınıf ortamında öğrencilere gösterilebilir. Örneğin Hz.İsa'yı, Hz Musa'yı, Hz.Muhammed'i konu alan filmler, belgesel tarzında hazırlanmış çeşitli dinleri konu eden filmler de kullanılabilir.

5) Levha, Harita, Şema, Fotoğraflar: Dersin anlatımı esnasında hadisenin geçtiği yerler harita üzerinde gösterilebilir. Mesela dinlerin doğuş yerleri,bugün yaygın olarak bulunduğu ülkeler, din büyüklerinin yaşadığı yerler, kutsal yerlerin bulunduğu merkezler, Yahudilerin Mısır'dan çıkarak Kenan diyarına gelirken veya Hz Muhammed'in Mekke'den Medine'ye hicretinde takip ettiği göç yollarının gösterilmesinde kullanılacak haritalar, konunun daha iyi kavranmasını sağlayacaktır. Dinleri sınıflandıran şemalar, çeşitli dinlere mensup kişilerin sayısının oranlarını gösteren grafikler de yardımcı malzeme olarak kullanılabilir. Yine hemen-hemen her konu ile ilgili resimler de derse canlılık katacaktır. Mesela kutsal yerleri, tapınakları, dini ayinden bir bölümü, ayinde kullanılan araçları, kutsal nesneleri, Buda gibi şahsiyetlerin suretlerini, din müntesiplerinin görüntülerini ihtiva eden resimlerin derslerde kullanılması konuyu zenginleştireceğinden, öğrencinin derse ilgisinin sürekli olmasını sağlayacaktır. Bu bağlamda ders işlenirken dinlerin kutsal kitaplarının sınıfa getirilmesi de etkileyici olacaktır.